

Ks. Tomasz Rozkrut

Najwyższy Trybunał Sygnatury Apostolskiej: historia, kompetencje oraz znaczenie Trybunału Apostolskiego w życiu Kościoła

Najwyższy Trybunał Sygnatury Apostolskiej czuwa nad prawidłowym administrowaniem sprawiedliwości w Kościele i temu administrowaniu przewodniczy. Aktualna nazwa Trybunału została określona przez papieża św. Piusa X konstytucją apostolską *Sapienti consilio* (1908)¹

Artykuł przedstawia historię oraz rolę i znaczenie Trybunału Apostolskiego w oparciu o Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 r. oraz Konstytucję apostolską papieża Jana Pawła II *Pastor Bonus* (1988).

1. Historia Trybunału Sygnatury Apostolskiej

Podobnie jak Trybunał Roty Rzymskiej także Najwyższy Trybunał Sygnatury Apostolskiej ma swoją długą i bogatą historię² Również sama nazwa Trybunału jest bardzo stara i wiąże się z następującym zwyczajem. Otóż pod koniec XII w., na kierowanych do Stolicy Apostolskiej różnych prośbach, papieże zwykli własnoręcznie (*propria manu*) pisywać *fiat ut petitur*, *fiat et dispensamus*, czy też po prostu *fiat*, dodając przy tym literę początkującą jego imię otrzymane na chrzcie św.³ Taki sposób postępowania dał początek

¹ AAS (1909) t. 1, s. 15.

² Por. Praefatio, w: S. Romanae Rotae Decisiones seu Sententiae, Romae 1912, t. 1, ss. V–LIV.

³ V. CÁRCEL ORTÍ, Il Supremo Tribunale della Segnatura Apostolica, w: Z. GROCHOLEWSKI-V. CÁRCEL ORTÍ (red.), *Dilexit Iustitiam*, studia in honorem Aurelii card. Sabattani, Città del Vaticano 1984, s. 175.

nazwie Trybunału Apostolskiego: *Signatura* (*signare* – naznaczyć, podać do wiadomości).

Sukcesywnie opisana praktyka uległa modyfikacji. W połowie XIII w. można mówić o figurze referendarzy – *referendarii apostolici seu sacri Palatii*⁴ – czyli o współpracownikach i pomocnikach papieży, których zadaniem było rozpatrywanie i egzaminowanie prośb i rekursów napływających do Stolicy Apostolskiej w celu ich sukcesywnego przedstawiania papieżom⁵. Kard. De Luca nazywa ich „*collaterales ac immediati consilarii pontificis*” na podobieństwo bliskich współpracowników imperatorów rzymskich; przy okazji wypada zauważyć, że Kuria papieska organizowała się korzystając, między innymi, z gotowych modeli struktur i instytucji cywilno-państwowych⁶.

Wspomniane prośby były w całości zapisywane w specjalnej księdze nazywanej *registrum*; pochodziły one tak od osób fizycznych (królowie, szlachta, rycerstwo, zwykli obywatele), jak i od osób prawnych (uniwersytety, kapituły, bractwa kościelne), a dotyczyły bardzo różnych i krańcowo odmiennych materii: od dóbr materialnych Kościoła po dyspensy małżeńskie i zakonne⁷.

Z biegiem czasu rola owych referendarzy znacznie wzrosła; w XV wieku nie tylko studiowali oni prośby i przedstawiali je papieżom, łącznie z redagowaniem relatywnego postanowienia apostolskiego, ale otrzymali władzę podpisywania owych postanowień w obecności papieża⁸. Sobór w Konstancji (1414–1418) odnośnie liczby i kompetencji referendarzy zarządził następująco: „*Referendarii non sint ultra sex homines excellentes et in iure famosi et integerrime vitae et assumantur cum consilio maioris partis cardinalium et de omni natione*”⁹ Mimo to podczas pontyfikatu papieża Marcina V (1417–1431) liczba referendarzy dochodziła nawet do 75¹⁰. Ich działalność miała charakter tak administracyjny, jak i sądowniczy, co powoli wyodrębniło dwie linie w pracy Trybunału¹¹.

⁴ F. ROBERTI, *De Processibus, Romae* 1926, t. I, s. 216.

⁵ P. MONETA, *La giustizia nella Chiesa*, Bologna 1993, s. 62.

⁶ V. CÁRCCEL ORTÍ, dz. cyt., s. 174.

⁷ V. CÁRCCEL ORTÍ, dz. cyt., s. 173, 176.

⁸ P. MONETA, dz. cyt., s. 62.

⁹ V. CÁRCCEL ORTÍ, dz. cyt., s. 178.

¹⁰ V. CÁRCCEL ORTÍ, dz. cyt., s. 178.

¹¹ M. J. ARROBA CONDE, *Diritto processuale canonico*, Roma 1993, s. 145.

Signatura pod koniec XV wieku dzieli się na dwa organizmy: *Signatura iustitiae*¹² oraz *Signatura gratiae*¹³, kierowane przez oddzielnych Kardynałów-Prefektów i mające odpowiednio 6 i 10 referendarzy¹⁴

Taka sytuacja została oficjalnie potwierdzona Konstytucją apostolską Sykstusa V *Immensa Aeterni Dei* z roku 1587, która zreformowała Kurię Rzymską po Soborze w Trydencie; przy czym *Signatura iustitiae* pozostawała jako trybunał, natomiast *Signatura gratiae* została przekształcona w kongregację i niekiedy była określana także jako *Signatura Sanctissimi*.

Po reformie posoborowej, szczególnie *Signatura gratiae* odgrywała istotną rolę w kierowaniu Kościołem; natomiast jej referendarze¹⁵ – jako bezpośredni współpracownicy papieża – cieszyli się wielkim autorytetem i byli uważani za jednych z ważniejszych pracowników Kurii Rzymskiej¹⁶ *Signatura gratiae* zbierała się przykładowo w XVI w., w pałacu apostolskim, regularnie dwa razy w miesiącu *coram pontifice*; później spotkania te stawały się rzadsze, ostatecznie w 1847 r. zaprzestała swojej działalności¹⁷ Czyli podobnie jak to miało miejsce w przypadku Trybunału Roty Rzymskiej, również Sygnatura w drugiej połowie XVIII stulecia weszła w okres swojego powolnego upadku. Wydarzenia z 1809 r. oraz sukcesywne z 1870 r. doprowadziły w praktyce do zaprzestania jej działalności w XIX w.¹⁸

Reforma Kurii Rzymskiej przeprowadzona przez papieża św. Piusa X w 1908 r. Konstytucją apostolską *Sapienti consilio* ponownie przywróciła do życia Sygnaturę Apostolską jako zwyczajny trybunał Stolicy

¹² W jej kompetencjach, między innymi, było: decydowanie o nieważności akt procesowych i sentencji, przywoływanie spraw, przywrócenie do stanu poprzedniego, decydowanie w przypadku konfliktu kompetencji. Por. F. ROBERTI, dz. cyt., s. 216.

¹³ Jej kompetencją było przyznawanie łask poszczególnym wiernym, także wbrew dekretem Kongregacji Kurii Rzymskiej i sentencjom sądowym. Por. F. ROBERTI, dz. cyt., s. 217.

¹⁴ Por. G. PASUTTO, *Segnatura Apostolica*, w: C. C. SALVADOR, V. DE PAOLIS, G. GHIRLANDA (red.), *Nuovo Dizionario di Diritto Canonico*, Torino 1993, s. 977.

¹⁵ Papież Aleksander VII podzielił w 1656 r. referendarzy na wotujących (*votantes*) i zwykłych (*simplices*). Por. F. ROBERTI, dz. cyt., s. 216.

¹⁶ P. MONETA, dz. cyt., s. 63.

¹⁷ V. CÁRCEL ORTÍ, dz. cyt., s. 184, 187.

¹⁸ P. MONETA, dz. cyt., s. 63.

Apostolskiej, nadając jej równocześnie *Lex propria*¹⁹ „Odrodzona” Sygnatura Apostolska, jako jedna dykasteria, nie posiadała po przeprowadzonej reformie takich kompetencji, aby mogła być uważana za najwyższy trybunał sprawiedliwości w Kościele. Kompetencje te jednak sukcesywnie powiększały się i zostały zebrane w *Regulae servandae in iudiciis apud Supremum Signaturae Apostolicae Tribunal*²⁰ (1912), wzbogacone sukcesywnie przez dołączony przez Benedykta XV *Chirographum* (1915) – określający kompetencje Sygnatury Apostolskiej²¹.

Kodeks z 1917 r. określał rolę i kompetencje Sygnatury Apostolskiej w czterech kanonach (kan. 1602–1605). Trybunał składał się z nieokreślonej przez Kodeks liczby kardynałów, z których jeden pełnił funkcję Prefekta (por. kan. 1602). W pozostałych kanonach Kodeks określał kompetencje Trybunału (por. kan. 1603), sposób prowadzenia na nim spraw (por. kan. 1604), ich zasądzania (por. kan. 1605); przy czym w innym miejscu Kodeksu ustawodawstwo z 1917 r. przypominało, że nie ma apelacji od wyroków Sygnatury Apostolskiej (por. kan. 1880, 1°). Trybunał rozstrzygał również konflikty własności pomiędzy niższymi trybunałami Kościoła, zgodnie z normą kanonu 1612 § 2 (por. kan. 1603, § 1, 3°), oraz posiadał również władzę delegowaną nad poszczególnymi prośbami kierowanymi do Biskupa Rzymskiego w sprawie otrzymania specjalnej komisji na Rocie Rzymskiej (por. kan. 1603 § 2).

W ten sposób na początku XX w. działalność Sygnatury Apostolskiej była regulowana przez różne dokumenty: *Sapienti consilio*, *Lex propria*, *Regulae servandae* razem z *Chirographum*, oraz przez Kodeks Prawa Kanonicznego.

Przedstawioną w zarysie historię Sygnatury Apostolskiej można podzielić na cztery okresy: pierwszy; od końca XIII w. do XV w., drugi – nazywany złotym okresem Trybunału – to stulecia od XVI do końca

¹⁹ *Lex propria Sacrae Romanae Rotae et Signaturae Apostolicae*, w: AAS (1909) t. 1, ss. 20–35.

²⁰ AAS (1912), t. 4, ss. 187–206.

²¹ *Chirographum ad instantiam emi. Cardinalis Praefecti S. Trib. Signaturae Apostolicae, huius competentia certius definitur et augetur*, w: AAS (1915), s. 320–325.

XVII w., trzeci okres to wiek XVIII i XIX, który poprzedził pierwszą kodyfikację, czwarty okres odpowiada kończącemu się XX stuleciu²².

2. Najnowsza historia Sygnatury Apostolskiej

Sukcesywnie, po Soborze Watykańskim II, papież Paweł VI Konstytucją apostolską *Regimini Ecclesiae universae* z 1967 r. wzmocnił i potwierdził autorytet Sygnatury Apostolskiej, czyniąc ją rzeczywiście trybunałem pełniącym funkcję kontrolną, egzaminującą i czuwającą nad całym kościelnym wymiarem sprawiedliwości. Trybunał mający teraz swoje dwie sekcje: *Sectio Altera*²³ Sygnatury Apostolskiej była wielką nowością wprowadzoną przez *Regimini Ecclesiae universae*, otrzymał równocześnie własne normy opublikowane w 1968 r.²⁴. Podkreśla się, że w okresie posoborowym Trybunał Sygnatury Apostolskiej pozostał jedną z najbardziej zreformowanych dykasterii Kurii Rzymskiej. W wymienionej Konstytucji o Kurii Rzymskiej (REU) zostały potwierdzone wszystkie kompetencje, jakie Trybunał otrzymał w Kodeksie z 1917 r. i w innych dokumentach kończącego się stulecia, a także przydzielono mu nowe uprawnienia, które stanowią obecnie zasadniczą część pracy Trybunału Apostolskiego²⁵

²² C. de DIEGO-LORA, *I Tribunali della Sede Apostolica*, w: P. A. BONNET-C. GULLO (red.), *Il processo matrimoniale canonico*, Libreria Editrice Vaticana 1994, s. 266.

²³ W ten sposób po raz pierwszy został powołany w Kościele trybunał administracyjny dla rozwiązywania konfliktów powstałych pomiędzy osobami prywatnymi a organami kościelnej administracji publicznej: „*Per alteram sectionem Signatura Apostolica contentiones dirimit ortas ex actu potestatis administrativae ecclesiasticae, et ad eam, ob interpositam appellationem seu recursum adversus decisionem competentis Dicasterii, delatas, quoties contendatur actum ipsum legem aliquam violasse*” (REU, 106), w: EV, t. 2, s. 1332.

²⁴ Normy specjalne obowiązujące na sposób eksperymentu w Sygnaturze Apostolskiej po wydaniu Konstytucji apostolskiej pap. Pawła VI „*Regimini Ecclesiae universae*”, w: E. SZTAFROWSKI, *Posoborowe prawodawstwo kościelne*, t. 2, z. 1, ss. 181–244.

²⁵ Por. Z. GROCHOLEWSKI, *I tribunali apostolici*, w: *Le nouveau Code de Droit Canonique, Actes du V Congrès international de droit canonique, organisé par l'Université Saint-Paul et tenu à l'Université d'Ottawa du 19 au 25 août 1984, publiés sous la direction de Michel Thériault et de Jean Thorn*, Ottawa 1986, t. I, s. 469.

Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 r. nie przyniósł zasadniczych zmian w strukturze i kompetencjach Trybunału Apostolskiego. Sygnatura Apostolska rozpatruje w oparciu o kan. 1445: przeciwko wyrokom rotalnym – sprawy o ich nieważność, prośby o przywrócenie do stanu poprzedniego, a także inne rekursy; przeciwko audytorom rotalnym – zarzuty stronniczości; a także rekursy dotyczące stanu osób w tych sprawach, w których Rota Rzymska odmówiła ponownego zbadania sprawy. Sygnatura Apostolska rozstrzyga konflikty właściwości pomiędzy trybunałami nie mającymi tego samego trybunału apelacyjnego oraz rozpatruje spory powstałe na skutek działania kościelnej władzy administracyjnej i konflikty co do kompetencji pomiędzy dykasteriami Kurii Rzymskiej. Ponadto Trybunał czuwa nad prawidłowym wymiarem sprawiedliwości, przedłuża kompetencje trybunałów i zatwierdza ustanawianie trybunałów międzydiecezjalnych pierwszej i drugiej instancji.

Zdaniem byłego sekretarzu Trybunału, a obecnego Prefekta Sygnatury, abpa Z. Grocholewskiego zasadniczą nowością kanonu jest nowy podział kompetencji Sygnatury na trzy oddzielne grupy tematyczne, poprzez trzy oddzielne paragrafy kan. 1445²⁶:

– kompetencje w materii ściśle sądowniczej (kan. 1445, § 1), poprzez co Sygnatura Apostolska przypomina sądy kasacyjne;

– kompetencje w rozstrzyganiu sporów w materii administracyjnej (kan. 1445, § 2), w czym przypomina np. Naczelny Sąd Administracyjny (por. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, art. 184);

– kompetencje o charakterze administracyjnym a dotyczące sądownictwa w całym Kościele (kan. 1445 § 3), poprzez które Sygnatura Apostolska przypomina raczej kongregację, lub mówiąc językiem cywilno-prawnym, ministerstwo sprawiedliwości niż trybunał w sensie właściwym²⁷

Konstytucja apostolska papieża Jana Pawła II *Pastor Bonus* (1988) reformująca Kurię Rzymską dedykuje Sygnaturze Apostolskiej cztery artykuły (nr 121-125). Nazwa Trybunału pozostała niezmieniona, chociaż od czasu do czasu pojawiają się głosy, aby tak jak to miało miejsce w przypadkach innych kongregacji Kurii Rzymskiej (np. Św. Kongregacja św. Oficjum nazywana jest obecnie

²⁶ Por. Z. GROCHOLEWSKI, I tribunali apostolici, dz. cyt., s. 471.

²⁷ Por. Z. GROCHOLEWSKI, I tribunali apostolici, dz. cyt., s. 472.

Kongregacją Nauki Wiary), również Sygnatura Apostolska otrzymała nową, bardziej zrozumiałą nazwę, jak np: *Supremum Tribunal apostolicum* lub *Supremum iustitiae dicasterium*²⁸, co odpowiadałoby także postulatowi Soboru Watykańskiego II (por. DB 9)²⁹ Wydaje się jednak, że w wypadku Sygnatury Apostolskiej, jak również i Trybunału Roty Rzymskiej, zdecydowanie przeważała wielowiekowa tradycja za zachowaniem starego nazewnictwa.

3. Struktura Sygnatury Apostolskiej

Sygnatura Apostolska swoją wewnętrzną strukturą bardziej przypomina kongregacje rzymskie, niż pozostałe trybunały w Kościele (trybunały pierwszej i drugiej instancji oraz Trybunał Roty Rzymskiej).

Najwyższy Trybunał Sygnatury Apostolskiej, zgodnie ze swoimi Normami Specjalnymi z 1968 r., powinien składać się z dwunastu kardynałów (por. art. 1, § 1) – nominowanych bezpośrednio przez papieża, z których jeden, również z nominacji papieskiej, pełni funkcję Prefekta Trybunału Apostolskiego³⁰ W ostatnich jednak latach, również ze względów praktycznych, Trybunał tworzą również biskupi, którzy jako pracownicy innych dykasterii Kurii Rzymskiej wyróżniają się doświadczeniem w wykonywaniu funkcji sędziowskich oraz w administrowaniu sprawiedliwości w Kościele³¹ W ten

²⁸ Podstawą dla proponowanej nazwy jest fakt, że Sygnatura Apostolska tylko w części jest trybunałem, natomiast duża część jej pracy ma charakter administracyjny (por. PB 121).

²⁹ Por. Z. GROCHOLEWSKI, I tribunali apostolici, dz. cyt., s. 478. Z. GROCHOLEWSKI, I tribunali, w: A. BONNET-C. GULLO (red.), *La Curia Romana nella Cost. Ap. „Pastor Bonus”*, Città del Vaticano 1990, ss. 399–401.

³⁰ Kodeks Prawa Kanonicznego z 1917 r. (kan. 1602) oraz Konstytucja apostolska *Regimini Ecclesiae universae* (nr 104) wymieniają jedynie kardynałów jako jedynych członków Trybunału Sygnatury Apostolskiej.

³¹ W czasie swojej relacji podczas V Kongresu *Consociatio Internationalis Studio Iuris Canonici Promovendo* w Ottawie (1984) abp Grocholewski już wtedy postulował, między innymi, aby kolegium sędziowskie Sygnatury składało się nie tylko z kardynałów rezydujących w Rzymie, którzy nie zawsze ze względu na liczne obowiązki mają czas na pogłębienie prawa procesowego, ale również z innych wybitnych ekspertów w materii. Z. GROCHOLEWSKI, I tribunali apostolici, dz. cyt., s. 475n.

sposób Trybunał swoją kompozycją odpowiada dyspozycjom Konstytucji apostołskiej *Pastor Bonus* na temat struktury dykasterii Kurii Rzymskiej, która powinna składać się z Kardynała Prefekta oraz z pewnej liczby kardynałów i biskupów (por. PB, 3 § 1)³²

Pracom Sygnatury Apostolskiej przewodniczy jej Prefekt, który wspomagany jest przez sekretarza Trybunału w stopniu arcybiskupa. Wszyscy wymienieni wyżej kardynałowie i biskupi, czyli sędziowie Trybunału, są mianowani przez papieża *ad tempus*, na okres pięcioletni. Natomiast w przypadku śmierci papieża mają oni być zatwierdzeni przez nowego Biskupa Rzymu trzy miesiące od jego wyboru.

Ponadto Trybunał Sygnatury Apostolskiej tworzą, również z nominacji papieskiej: rzecznik sprawiedliwości, obrońca węzła, kierownik kancelarii oraz głosujący i referendarze – nominowani na wniosek Kardynała prefekta. Ich zadaniem, podobnie jak to było w przeszłości, jest przygotowywanie, studiowanie oraz konsultowanie poszczególnych spraw im powierzanych przez Trybunał Sygnatury Apostolskiej. Pozostali pracownicy Sygnatury Apostolskiej to notariusze oraz inni pracownicy zatrudnieni do prac, które zabezpieczają normalną pracę Trybunału (komunikowanie rozporządzeń, wysyłanie korespondencji).

Trzeba również wspomnieć o adwokatach i prokuratorach, którzy wprawdzie nie tworzą Trybunału Apostolskiego, ale reprezentują na nim prawa i interesy zainteresowanych stron.

Sygnatura Apostolska rozważa poszczególne sprawy w pięciosobowych kolegiach, Kardynał-Prefekt może jednak w poszczególnych przypadkach zarządzić powierzenie sprawy wszystkim sędziom Trybunału (*plena Signatura*).

4. Przebieg sprawy na Sygnaturze Apostolskiej

Sprawa zaskarżona na Sygnaturze Apostolskiej ma następujący przebieg. Według obowiązujących Norm z 1968 r. osądzenie sprawy przedstawionej Sygnaturze Apostolskiej rozpoczyna jej skontrolowanie przez Kardynała-Prefecta i sekretarza. Celem tej wstępnej

³² Por. Z. GROCHOLEWSKI, *De Apostolicae Sedis tribunalibus*, w: *Comentario exegético al Código de Derecho Canónico*, Pamplona 1996, t. IV/1, s. 902n.

kontroli jest zbadanie, czy sprawa podlega kompetencji Sygnatury Apostolskiej, oraz czy prośba lub rekurs zawierają wszystkie i wymagane przez prawo elementy formalne konieczne dla rozpoczęcia i przeprowadzenia procesu przez Trybunał Apostolski (np. ma być zachowany termin zawity dla rekursu).

Drugi poziom reprezentuje kongres Sygnatury, tworzony przez Kardynała-Prefekta, sekretarza Trybunału, rzecznika sprawiedliwości, obrońcę węzła oraz przez jednego lub więcej referendarzy, którzy studiowali sprawę (*de qua*) oraz przedstawiają swoje opinie: *vota*³³. Zasadniczą rolą kongresu nie jest jednak wydanie wyroku, który zarezerwowany jest właściwym sędziom Sygnatury, jego rolą jest wypowiedzenie się na temat *fumus boni iuris* w analizowanej sprawie; to znaczy kongres ma sądzić na temat tego, czy przyjąć czy też oddalić skargę, w zależności od tego czy sprawa posiada lub nie odpowiedni fundament prawny. Można powiedzieć, że kongres pełni rolę specyficznego „filtra prawniczego”, który segreguje i oddala sprawy, które mają być sukcesywnie szczegółowo analizowane i osądzone. A zatem już na drugim poziomie mamy do czynienia z osądem, chociaż nie jest on sądem formalnym zakończonym wydaniem wyroku. Jeżeli skarga zawiera wszystkie konieczne elementy, to znaczy jeżeli prezentuje przedmiot sporu, jeżeli precyzuje naturę oraz ostateczność kwestionowanego aktu administracyjnego, a także usprawiedliwienie prezentowanego rekursu wraz z respektowaniem terminów zawitych, Sygnatura Apostolska nie może nie przyjąć prezentowanego rekursu.

Trzeci poziom pracy Trybunału jest reprezentowany przez zebranie kardynałów i biskupów dla osądzenia sprawy, czyli przez *collegium iudicans* (kolegium pięcioosobowe lub plenaria), któremu zarezerwowane jest osądzenie sprawy i wydanie sentencji, którą sukcesywnie redaguje jeden z kardynałów. Wydany wyrok nie podlega zaskarżeniu, czyli nie ma apelacji od sentencji Sygnatury Apostolskiej z tej racji, że nie ma trybunału wyższego w Kościele od Sygnatury Apostolskiej.

³³ Promotor sprawiedliwości oraz jeden z referendarzy piszą *votum pro rei veritate*. Natomiast w sprawach dotyczących nieważności sakramentu małżeństwa obrońca węzła małżeńskiego prezentuje swoje *animadversiones*.

5. Kompetencje i działalność Sygnatury Apostolskiej

Kompetencje i działalność Sygnatury Apostolskiej można podzielić na trzy grupy tematyczne, dlatego przez niektórych są wyróżniane trzy sekcje Trybunału³⁴; chociaż ani KPK '83 ani Konstytucja apostolska *Pastor Bonus* nie czynią żadnego odniesienia do sekcji na Sygnaturze Apostolskiej, natomiast jej Normy Specjalne (1968) określały, że Trybunał *constat duabus Sectionibus* (art. 1 § 2):

1. Sekcja pierwsza jest odpowiedzialna za działalność sądowiczą Trybunału; kompetencja ta koresponduje z kan. 1445 § 1 oraz z art. 122 *Pastor Bonus*.

2. Rozwiązywaniem sporów o charakterze administracyjnym, co koresponduje z kan. 1445 § 2 oraz z art. 123 *Pastor Bonus*, zajmuje się *sectio altera* Sygnatury Apostolskiej – aktualnie jest to jedyny trybunał administracyjny w Kościele. Zgodnie z tymi normami Sygnatura Apostolska broni osoby fizyczne lub prawne przed nadużyciami ze strony władzy kościelnej w wydawaniu pojedynczego aktu administracyjnego *sive a Dicasteriis Curiae Romanae latos sive ab ipsis probatos*, poprzez który osoba fizyczna lub prawna czuje się pokrzywdzona *in decernendo vel in procedendo* aktu administracyjnego³⁵. W takim przypadku Sygnatura Apostolska, na prośbę zainteresowanej strony, może również zarządzić naprawę wyrządzonej szkody nielegalnym aktem administracyjnym (por. PB 123 § 2), co niewątpliwie stwarza duży i skomplikowany problem, przede wszystkim natury praktycznej. Zazwyczaj bowiem mamy do czynienia z krzywdą moralną, którą jest trudno nie tylko precyzyjnie określić, ale także naprawić, czy też wynagrodzić. Ten paragraf jest nowością *Pastor Bonus*, która w pełni koresponduje z kan. 128 KPK z 1983 r. Sygnatura Apostolska osądza również inne kontrowersje administracyjne przekazane jej przez Biskupa Rzymu lub dykasterie Kurii Rzymskiej, a także konflikty co do kompetencji pomiędzy tymi dykasteriami (por. art. 123 § 3).

³⁴ Z. Grocholewski dzieli Sygnaturę na trzy sekcje, co zdaniem jego koresponduje z trzema artykułami Konstytucji apostolskiej *Pastor Bonus* (art. 122–124). Por. Z. GROCHOLEWSKI, *De Apostolicae Sedis tribunalis*, dz. cyt., s. 902.

³⁵ Przykładem może być rekurs proboszcza zwolnionego z urzędu do Kongregacji ds. Duchowieństwa i nie zaakceptowanie przez niego decyzji Kongregacji.

3. Trzecim rodzajem pracy Sygnatury Apostolskiej jest bardzo szeroka działalność administracyjna, poprzez którą Trybunał sprawuje funkcje analogiczne do tych, jakie wykonuje ministerstwo sprawiedliwości, to znaczy Trybunał Apostolski czuwa nad prawidłowym administrowaniem sprawiedliwości w całym Kościele (por. PB 124 1⁰), i dlatego abp Grocholewski proponuje, aby widzieć tą sekcję jako swoistą „kongregację sprawiedliwości”³⁶

Można wyliczyć następujący podział w realizowania tego zadania³⁷:

- a) Sygnatura Apostolska egzaminuje coroczne relacje dotyczące składu i pracy poszczególnych trybunałów, które każdy kościelny trybunał ma obowiązek przesłać do Stolicy Apostolskiej, oraz przedstawia swoje relatywne uwagi do otrzymanych relacji³⁸;
- b) egzaminuje sentencje niektórych trybunałów i przekazuje swoje uwagi na ich temat;
- c) egzaminuje rekursy i zarzuty, które napływają do Sygnatury Apostolskiej przeciwko konkretnemu trybunałowi;
- d) egzaminuje administrowanie sprawiedliwości w poszczególnych Kościołach danego państwa;
- e) odpowiada na różne kwestie, które napływają do Trybunału Apostolskiego;
- f) wydaje deklaracje odnośnie pewnych nieprawidłowości i nadużyć w administrowaniu sprawiedliwości;

³⁶ Z. GROCHOLEWSKI, *De Apostolicae Sedis tribunalis*, dz. cyt., s. 902.

³⁷ Z. GROCHOLEWSKI, *De Apostolicae Sedis tribunalis*, dz. cyt., s. 908n.

³⁸ *Litterae Circulares* Sygnatury Apostolskiej: *De tribunalibus ecclesiasticis* z dnia 28 grudnia 1970 przypomina rozporządzenie św. Kongregacji ds. Sakramentów z 1 lipca 1932, które zobowiązywało ordynariuszy miejsca do przesyłania, każdego roku, relacji na temat stanu i działalności trybunałów. List przypomina o tym obowiązku oraz ustala co ma zawierać coroczna relacja: wszystkie sprawy analizowane przez trybunał (zarówno sprawy osądzone, jak i będące w toku instrukcji procesowej, oraz przyjęte), informacje na temat pracowników trybunału (czy ich nominacje są zgodne z obowiązującym ustawodawstwem Kościoła), informacje na temat pracy trybunału. Por. EV, t. 3, ss. 1730–1753.

Od kilku lat istnieje praktyka, iż Sygnatura Apostolska wysyła formularz z pytaniami, na które poszczególne trybunały Kościoła udzielają odpowiedzi. Można zatem powiedzieć, że jest to systematyczna kontrola administrowania sprawiedliwości w Kościele przez Trybunał Apostolski.

- g) w przypadku nieprawidłowego administrowania sprawiedliwości deklaruje nieważność małżeństwa na drodze administracyjnej, o ile sprawa nie wymaga pogłębionej dyskusji oraz instrukcji procesowej³⁹;
- h) w niektórych przypadkach, na polecenie Ojca św., również na drodze sądowej osądza nieważność małżeństwa;
- i) współpracuje z pozostałymi trybunałami kościelnymi.

Ponadto Sygnatura Apostolska w oparciu o art. 124, 2°-4° *Pastor Bonus* rozpatruje kierowane do niej prośby dotyczące materii procesowej Kościoła, takie jak: przeniesienie sprawy z jednego trybunału do drugiego, przyznanie możliwości osądzenia sprawy przez trybunał lokalny w trzeciej instancji, sanację aktów procesowych, dyspensowanie od prawa procesowego.

* * *

Podsumowując tę krótką prezentację Najwyższego Trybunału Sygnatury Apostolskiej, wypada podzielić opinię, że jest to dykasteria o naturze złożonej, której nazwa sugeruje, że jest to trybunał sądowniczy, natomiast jej szerokie kompetencje pozwalają widzieć Sygnaturę jako trybunał administracyjny⁴⁰

³⁹ Sygnatura Apostolska sporadycznie wydaje takie wyroki jedynie w tych wypadkach, które nie wymagają koniecznej - dla zdobycia pewności moralnej (por. kan. 1608) - szczegółowej analizy lub dochodzenia, oraz kiedy ma do czynienia ze sprawą pochodzącą z terytorium gdzie brakuje trybunałów lokalnych. W ten sposób Trybunał Apostolski zabezpiecza konkretne wymogi sprawiedliwości, w sposób szczególny na terenach misyjnych. Por. R. L. BURKE, *La procedura amministrativa per la dichiarazione di nullità del matrimonio*, w: AA. VV., *I procedimenti speciali nel diritto canonico*, Città del Vaticano 1992, ss. 93-105.

⁴⁰ Por. E. LABANDEIRA, *Trattato di diritto amministrativo canonico*, Milano 1994, s. 516.

IL SUPREMO TRIBUNALE DELLA SEGNETURA
APOSTOLICA: STORIA, COMPETENZE E IMPORTANZA DEL
TRIBUNALE APOSTOLICA NELLA VITA DELLA CHIESA

R i a s s u n t o

L'articolo intitolato: „*Il Supremo Tribunale della Segnatura Apostolica*” presenta il suo ruolo sulla retta amministrazione della giustizia. Consta da cinque parti, dove i primi due punti dell'articolo presentano la storia piú antica e quella piú recente del Tribunale, il terzo presenta la struttura della Segnatura Apostolica, il quarto lo svolgimento della causa *apud Tribunal Apostolicum*, l'ultimo invece si occupa delle competenze del Tribunale secondo il Codice di Giovanni Paolo II (can. 1445) e la Costituzione apostolica sulla Curia Romana *Pastor Bonus* (art. 121-125). Inoltre è stata presentata la complessa e mista natura del dicastero della Curia Romana.